

і жорстоке», «Ти мені подобаєшся, я готовий з тобою сміятися і плакати». Мультфільм сімейний, музичний, дуже зворушливий, моментами переживаєш за героїв, і так само радієш за них. Він дуже яскравий, цікавий, наповнений зразками поведінки справжніх друзів, взаємодопомоги, сварки і примирення, визнання справжніх життєвих цінностей. Мультфільм залишає позитивні враження, спонукає цінувати людські відносини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дошкільний вік – сенситивний період у комунікативно-мовленнєвому розвитку. Моделями комунікативно-мовленнєвої діяльності насичені сучасні мультиплікаційні фільми; якісні, глибоко психологічні мультфільми сприяють гармонізації стосунків між людьми. Завдання дорослого використати комунікативно-мовленнєвий потенціал мультфільмів у засвоєнні дитиною особливостей побудови взаємодії з різними людьми. Взаємини з оточуючими виступають наймогутнішим джерелом переживань для дітей, тому слід продумати процес формування позитивних установок на процес комунікації. З цією метою доцільно транспонувати різноманітні варіанти поведінки та мовленнєвих реакцій із мультфільмів у життєві ситуації, найбільш типові для дошкільного віку. Адже створюється комунікативно-мовленнєве середовище нового типу, до існування в якому дитина має бути готова.

Список використаних джерел:

1. *Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови : Підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш / За ред. А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.*
2. *Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика / А. М. Богуш. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 216 с.*
3. *Немирич А.А. Дошкольники и современное мультипликационное кино: проблемы и пути их решения / А. А. Немирич // Дошкольная педагогика. – 2012. – № 2. – С. 9–11.*

Сторожева В.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – к.п.н., доц. Ковалевська Н.В.

ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ

У статті розглядаються особливості формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку. Автором здійснено аналіз проблеми формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку у вітчизняній психолого-педагогічній літературі. Висвітлюються особливості методичної роботи з формування просторових уявлень.

Діти дошкільного віку проявляють спонтанний інтерес до математичних категорій: кількість, форма, час, простір, які допомагають їм краще орієнтуватися в речах і ситуаціях, впорядковувати і пов'язувати їх один з одним, сприяють формуванню понять. Дошкільні навчальні заклади враховують цей інтерес і намагаються розширити знання дітей в цій області. Однак знайомство зі змістом цих понять і формування елементарних математичних уявлень не завжди здійснюється систематично, і часто, бажає кращого. Концепція дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення змісту дошкільної освіти, Базовим компонентом окреслюють ряд вимог до пізнавального розвитку дошкільників, частиною якого є математичний розвиток.

Вивчення впливу гри на рівень просторової орієнтації займався ряд видатних вітчизняних вчених – Т.В. Ендовицька, Ф.С. Розенфельд, співробітники О.В. Запорожця. В своїх роботах вони довели, що саме гра виступає як практикум опанування простором та предметною діяльністю і дає необхідний стимул для вдосконалення самого механізму сприйняття простору.

Проблему сприйняття простору дітьми раннього й дошкільного віку досліджували П.Ф. Лесгафт, Б.Г. Ананьєв, Т.А. Мусейібова, З.Я. Степаненкова та інші. Зокрема, П.Ф. Лесгафт вивчав особливості зорового орієнтування в просторі на основі рухових відчуттів [8].

Б.Г. Ананьєв зробив психологічний аналіз поетапного розвитку просторових орієнтувань у дітей різного віку. Ним обґрунтовано, що в ранньому віці дитина сприймає простір в основному на чуттєвій основі [1]. У дошкільному віці навчання спирається як на чуттєву, так і на логічну(словесну) основу.

Але сьогодні ще не можна сказати, що педагоги повною мірою використовують всі можливості для розвитку просторових орієнтувань дітей.

Виявлення особливостей розвитку просторових орієнтувань у дошкільників.

Орієнтування людини в навколишньому середовищі тісно пов'язане з його відчуттям. Новонароджена дитина ще не має здатності сприймати простір. Ця здатність розвивається поступово. Дослідження показали, що сприйняття простору починається під кінець першого місяця життя, коли вона починає фіксувати очима предмет на відстані 1-1,5 м поступово в дитини формується вміння стежити за рухомим предметом.

Одночасно з розвитком уміння дивитися на предмет формуються рухи голови. Однак спочатку сприйняття простору є нерозчленованим, недиференційованим. Дитина не вміє оцінювати відстані, вона тягне руки до предметів, що знаходяться далеко від неї.

Наступний етап у сприйнятті простору пов'язаний з орієнтуванням дитини «на собі». У процесі індивідуального спілкування

з дорослими дитина починає розуміти, що вгорі – це там, де голова, внизу – де ноги, попереду – де обличчя, позаду – де спина. Вихователь або мама, граючись із дитиною, показують їй, де голова, де животик, обличчя, ноги. Проводять ігри «Ладки», «Де мій пальчик?» та інші.

В історії науки в кожному епоху зазвичай є така вузлова, конкретна проблема дослідження, яка є носієм основної, принципової проблематики даної науки. Такою проблемою на рубежі минулого і сьогодення була в психології та педагогіці проблема простору.

Основу орієнтування складають відчуття і сприйняття. У сприйнятті просторових властивостей речей відому роль відіграють різні відчуття, зокрема дотикові і рухові. І.М. Сеченов та І.П. Павлов [11] вказували на значення рухового аналізатора у здійсненні просторового орієнтування. Руховий акт завжди пов'язаний з аналізом навколишнього простору. Він є результатом складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх аналізаторів.

Однак сприйняття простору – положення предметів у просторі, його величини, контури, рельєфи так само як його спокій і рух, – відбуваються зазвичай рухомим оком, і м'язове відчуття в поєднанні з власне зоровими відчуттями відіграє в діяльності самого ока істотну роль. Завдяки цьому око може, на зразок руки «обмацувати» предмет. Воно функціонує як вимірювальний прилад. «Просторове бачення є бачення вимірювальне з самого початку свого розвитку», – пише І.М. Сеченов «Вимірниками» служать почуття, що виникають на основі руху [11]. Вони допомагають внести розчленованість і оформленість, яку сприйняття нерухомого ока не могло б досягти.

І.М. Сеченов послідовно розвинув цю думку, стосовно всіх сторін просторового сприйняття. Так, сприйняття рухомого предмета відбувається оком, оскільки воно має можливість стежити за рухомим предметом і брати участь в його русі. При сприйнятті нерухомого предмета, коли людина сприймає розташування предметів на площині, очі – як висловлюється І.М. Сеченов – «замірних кутів» під якими розташовані предмети [11]. Вимірювання ці проводити «не градусами, а почуттям, пов'язаним з рухом очей».

Справжнє сприйняття простору, адекватно відображає його об'єктивні властивості і відносини, є дуже складним процесом, в якому чуттєві і розумові компоненти дані в складній єдності і взаємопроникненні. Як бачимо, при сприйнятті простору головними є зорові і рухові сприйняття, а додатковими – дотикові, слухові, нюхові.

Проблему сприйняття простору дітьми раннього і дошкільного віку досліджували П.Ф. Лесгафт, Б.Г. Ананьєв, Т.А. Мусейібова, З.Я. Степаненкова і інші, зокрема, П.Ф. Лесгафт вивчала особливості зорового орієнтування в просторі на основі рухових відчуттів [8]. Б.Г. Ананьєв зробив психологічний аналіз поетапного розвитку

просторових орієнтувань у дітей різного віку. Ним обґрунтовано, що в ранньому віці дитина сприймає простір в основному на чуттєвій основі. У дошкільному віці навчання спирається як на чуттєву, так і на логічну(словесну) основу [1].

У дослідженні Т.А. Мусейібової розроблена методика навчання дітей раннього і дошкільного віку просторовим орієнтуванням: на собі, від себе, від будь-якого предмета, на основі словесних вказівок [10].

З.Я. Степаненкова досліджувала розвиток просторових орієнтувань у зв'язку з організацією занять з фізичної культури і пішохідних прогулянок [12].

Значні зміни в дошкільний період спостерігаються в сприйнятті простору за його головними ознаками. Дитина пізнає простір та сама ним оволодіває. Ще лежачи в ліжку і діючи з соскою, брязкальцем, дитина пізнає «близький» простір. «Далекий» простір вона опановує дещо пізніше, коли навчається самостійно рухатися. Спочатку сприйняття далекого простору мало диференційоване і оцінка відстані дуже не точна. Цікавий в цьому відношенні спогад фізіолога Гельмгольца, що відносяться до 3-4 років: «Я сам ще пам'ятаю, як я дитиною проходив повз церковні башти і побачив на галереї людей, як мені здалося, і як я просив мою матір дістати мені їх, я тоді думав, що вона могла б зробити це, протягнувши одну руку вгору» [5].

Розвиток орієнтування в просторі, як показали дослідження А.Я. Колодної [8], починається з диференціювання просторових відносин власного тіла дитини (виділяє і називає праву руку, ліву, парні частини тіла). Включення слова в процес сприйняття, оволодіння самостійною мовою в значній мірі сприяє вдосконаленню просторових орієнтувань, уявлень.

«Чим точніше слова визначають напрямок, – підкреслює Г.М. Леушина, – тим легше дитина орієнтується в ньому, тим повніше включає ці просторові ознаки відображено ним картину світу, тим більше свідомою, логічною, цільною вона стає як дитини» [10].

Вивченню особливостей просторового сприйняття дітьми присвячено чимало робіт у психології. Фундаментальними працями є праці Дж. Брунера [2], Л.А. Венгера [3], Л.С. Виготського [4], П.Я. Гальперіна [5], О.В. Запорожця [6] та інші.

Розвиток просторових сприймань і уявлень розглядається як один з важливих компонентів у роботі підготовки дітей до школи. Ця робота запобігає виникненню численних помилок у просторового характеру, які спостерігаються у дітей при засвоєнні різноманітного навчального матеріалу на уроках читання, письма, малювання, ручної праці, фізкультури тощо. З формування у дошкільному віці просторових уявлень і понять є основою географічних і геометричних знань у майбутньому.

Вміння орієнтуватися у просторі й усвідомлення просторових відношень, напрямів збагачує мову дитини, робить її точнішою, переконливішою, граматично правильною. Через розуміння дітьми просторових відношень перед нею розкриваються змістові зв'язки між предметами і явищами – причинні, цільові, наслідкові.

Система роботи за Т.А.Мусейібовою [10] по розвитку у дошкільників просторових орієнтувань включає:

- орієнтування «на собі»; засвоєння «схеми власного тіла»;
- орієнтування «на зовнішніх об'єктах»; виділення різних сторін предметів: передньої, тильної, верхньої, нижньої, бічних;
- освоєння і застосування словесної системи відліку за основними просторовими напрямками: вперед – назад, вверху – вниз, направо – наліво;
- визначення розташування предметів в просторі «від себе», коли вихідна точка відліку фіксується на самому суб'єкті;
- визначення власного положення в просторі («точки стояння») відносно різних об'єктів, точка відліку при цьому локалізується на іншій людині чи на будь-якому предметі;
- визначення просторового розміщення предметів відносно один одного;
- визначення просторового розташування об'єктів при орієнтуванні на площині, тобто в двомірному просторі; визначення їх розміщення відносно один одного по відношенню до площини на якій вони розміщуються [10].

Отже, простір незалежна від нашої свідомості реальність. Розвиток просторових уявлень, спрямований на формування повноцінного сприйняття навколишньої дійсності, служить основою пізнання світу. Успішність розумового, фізичного, естетичного виховання в значній мірі залежить від рівня сенсорного розвитку дітей, тобто від того, наскільки абсолютно дитина чує, бачить, відчуває те, що її оточує. Розвиток просторових сприймань і уявлень розглядається як один з важливих компонентів у роботі підготовки дітей до школи. Сформування у дошкільному віці просторових уявлень і понять є основою географічних і геометричних знань у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Ананьев Б. Г. *Психология* / Б. Г. Ананьев. – М.: СПб., 1996. – 112 с.
2. Брунер Дж. *Психология познания. За пределами непосредственной информации* / Дж. Брунер. – М.: Спб., 1977. – 68 с.
3. Венгер Л. А. *Игры и упражнения по развитию умственных способностей у детей дошкольного возраста* / Л. А. Венгер – М.: Просвещение, 1989. – 32 с.
4. Выготский Л. С. *Воображение и развитие в детском возрасте* / Л. М. Выготский. – М.: Просвещение, 1991. – С. 57–60.
5. Гальперин П. Я. *Про метод формирования умственных действий хрестоматія по возрастной и педагогической психологии* / П. Я. Гальперин. – М.: Просвещение, 1981. – 58 с.

6. Запорожец А. В. *Избранные психологические труды: в 2-х т. / А. В. Запорожец.* – М.: 1986. – 98 с.
7. Логинова В. И. *Формирование умения решать логические задачи в дошкольном возрасте. Усовершенствование процесса формирования элементарных математических представлений в детском саду / В. И. Логинова.* – Л.: 1990. – С. 24–27.
8. Лесгафт П. Ф. *Избранные педагогические сочинения / П. Ф. Лесгафт.* – М.: Просвещение, 1988. – 83 с.
9. Леушина Г. М. *Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку / Г. М. Леушина.* – К.: Просвіта, 2002. – 49 с.
10. Мусейібова Т. А. *Математическая подготовка детей в дошкольных учреждениях / Т. А. Мусейібова.* – М.: Просвещение, 1987. – 48 с.
11. Павлов И. П. *Полное собрание сочинений в 6 томах / И.П. Павлов.* – Москва-Ленинград: Академия наук СССР, 1952. – Т.1. – 68 с.
12. Степаненкова З. Я. *пространственная ориентировка в подвижных играх / под ред. А. В. Кенеман, М. Ю. Кистяковской, Т. И. Осокиной.* – М.: Просвещение, 1980. – С. 32–40.

Смолік О.С.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – канд. псих. наук, доц. Пасічніченко А.В.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ

У статті розглядається роль емоційного інтелекту у становленні міжособистісної взаємодії. Описано поняття взаємовпливу суб'єктів навчально-виховного процесу. Розкрито сутність партнерської взаємодії у дошкільному навчальному закладі. Пояснюються особливості становлення внутрішнього психічного життя дитини дошкільного віку, серед яких виділяється роль емоційного аспекту. Запропоновано опис особливостей організації партнерської співпраці, враховуючи можливості для розвитку емоційного інтелекту дітей.

Сучасний стан освітньої практики свідчить про знецінення та нівелювання важливості формування емоційно-ціннісної сфери особистості. Дошкільні навчальні заклади, школи, вищі навчальні заклади піклуються про теоретичну підготовку своїх вихованців, досягнення ними успіху у житті й не достатньо уваги приділяють емоційно-почуттєвій стороні людських взаємин.

Як відомо, якість і зміст відносин дошкільника визначається двома соціальними інститутами – сім'єю та дитячим садком. Сучасні батьки все більше дбають про досягнення високого рівня розвитку академічних можливостей своєї дитини, залучаючи до цього і вихователів, і вчителів, тим самим змушуючи освітній процес популяризувати інтелект як найвищу цінність. Однак, не всі згадують, що дошкільник живе емоціями, керується ними при виборі діяльності і